

Végül legyen szabad értekezésünkhöz még ama megjegyzést is hozzá csatolni, hogy a Schaubergi Karthausi zárda alapítását és fölépítését egy zsákóczi pap kezdeményezte s hogy ma 574 év múlva ismét egy zsákóczi pap bocsátotta közre e tudósítást, azonban sajnos, a szepesi szásznép ezen történeti emlékének csak romjairól.

Ford. Z. S.

Kirándulás Máramarosba.

Múlt nyáron a magyar földtani társulat néhány tagja Máramarosba tett kirándulást s én hozzájuk csatlakoztam, nem annyira azért, hogy ott akár földtani, akár másféle kutatásokat és tanulmányokat tegyek, hanem inkább azért, hogy az ülő munkától kissé megpihenjek s a hegyes vidék levegője által lankadozó erőmet felfrissítem. Ezen kirándulásom leírásából azért kevés tanúságot fognak meríthetni az „Évkönyv“ tisztelt olvasói, s ha Máramarosmegye orographiai, ethnographiai és geológiai viszonyairól részletes és alapos ismertetést ohajtanak, dolgozatom által korántsem lesznek elégitve.

Kiki tudja, hogy a Tisza Nagy-Szöllősnél éri el az alföld nagy síkságát. De völgye már feljebb odább keletre is nagyon széles és egészen lapályos. A vasutat Nagy-Szöllős felől minden akadály nélkül vihették keletre Tekeházára és Királyházára a Tisza baloldalára, honnan azután nem sokára megint annak jobboldalára megyen át. Kérdés csak az, vajjon szükséges volt-e a vasutat kétszer vinni át a széles medrű és rakoncátlan folyón s kellett-e két igen hosszú fahidat építeni, melyeket előbb-utóbb vas hidakkal fog kelleni kicserélni, hogy a nagy fentartási költséget megkíméljék?

Vajjon nem lehetett volna-e a vasutat a Nagy-Szöllősi és Veresmarti szőlőhegyek alljában mindenütt a Tisza jobbpartján egész Husztig építeni? Technikai nehézség alig forogott fenn, s így talán itt is személyes érdekek döntötték el a dolgot, mint a múlt évek alatt történt vasuti építéseknél majdnem általános szokás volt, melynek keserű gyümölcsét

most az évi 18—20 millió frtnyi kamatbiztosítás alakjában van szerencsénk élvezni.

Tehát a nagy fahidakon át az alacsony hegysorokkal szegélyezett tágas völgyben keletre haladva Husztra érkeztünk. A Tisza völgye Veresmart irányában is igen széles, épen regényes; csak a völgy tágulat közepén kidudorandó hosszukás hegy kölesönöz neki némi érdeket. E hegy egészen magánosan emelkedik s tetején némi várromok láthatók. Lányvárnak nevezik. Jelentéktelen várrom a nagy-szöllősi Fekete-hegy déli lejtőjén is látszik, szőlőkkel környezve, annak neve Kankóvára.

Husztot elhagyván a társaságot, régi jó barátomat keresém fel, ki évek óta ott lakik, épen a Várhegy aljában. Huszt úgynevezett koronaváros, lakosai leginkább magyarok és oroszok. A helység a Nagyg és Tisza között elterjedő széles, a tengerfelett körülbelül 85 öl magasságú lapályban van elszórva; tulajdonképen több helységből áll, mert az egyes nemzetiségek külön-külön helységekben laknak. Kiterjedése tehát sokkal nagyobb, mint lakosságának mennyisége megkívánná, s azért szabályos építésről, városi csínról, tisztaságról és rendről nincsen ott szó. Csak nagy falu, nem város, s lakosai ugyszólván csak földmíveléssel foglalkoznak, mindazáltal nagy kiterjedésű határukat nem bírják kellően megművelni. Csak egy érdekes pontja van Husztnak, s ez a várostól délkeletre eső Várhegy, mely alatt a vasút vonul el. Északi oldalán egy kis patak kigyózik el, a huszti patak, mely keletről nyugatra kanyarodva a Tiszába ömlik.

A Várhegy trachitból áll; magánosan emelkedik a környező síkságból; éjszaki oldala igen meredek, s a tetejére vivő út a déli oldalán kanyarodik fel. A hegy nagyrészt lombfa erdő fedi. Az út az erdőn visz át. Tetején még egy nagy kiterjedésű falromok állanak, részint a kerítő várfalak,

részint a várépületek maradványai. Némi termeket, udvarokat, ablakokat, erkélyeket még kilehet venni. De az omladékok s az egykori teremek és udvarok belsejét elfoglaló bokrok és bozót veszélyessé teszik a járkálást és kutatást. Nem is azért másztam meg a Várhegyet, melynek tengerfeletti magassága mintegy 180 öl, hogy a várromokat vizsgálgassam, hanem azért, hogy onnan a környéket szemlélhessem. S a kilátás, melyet a hegy tetejéről élvezhetünk, csakugyan bőven jutalmazza meg a hegymászás esekély fáradságát. A várfal körül menve köröskörül messzire láthatunk délre, nyugatra, északra és keletre. Északfelé a Nagyág, délkelet- és nyugatfelé a Tisza-völgy lapályai tárúlnak fel előttünk; különben minden irányban kisebb-nagyobb erdős hegysorok vonódnak el. Délfelé a Tisza baloldalán az Ugocsát és Szatmármegyét Máramarostól elválasztó trachit hegység domborodik, melynek főszakaszai az *Avas* és *Gutin* csoportjai. Észak-nyugati részét *Kőhátnak* nevezik, mert széles gerince mindenütt sziklás. Csak egy kényelmesebb országút viszen rajta keresztül; az Técsőből indul ki s a kerékhegyen át az *Avasra* s ezen keresztül Nagybányára vezet. A *Kőháthoz* az *Ugocsában* elterjedő *Turczi hegyek* csatlakoznak, melyek jóval alacsonyabbak. Még alacsonyabb *Csebre ny* nevű hegysor, mely mindjárt *Huszt* mellett domborodik s onnan keletfelé vonúlva a huszti patak déli oldalát szegélyezi. Szép erdővel van fedve.

Nyugatfelé a *Veresmarti* és *Nagyszöllősi* hegyeket látjuk, melyek szintén alacsonyak s gömbölyded alakúak, jobbra erdőtlenek, azon irányban a háttérben a *kerek Muzsalyi hegy* emelkedik, mely az elszigetelt beregszászi kishegység keleti sarkát képezi.

Éjszak felé a *veresmarti hegyek*hez csatlakozó magasabb hegysor vonul, mely *Ugocsát* Máramarostól választja el. Legéjszakibb pontja, mely a huszti Várhegyről látható, a *Kuk havas*, melynek délnyugati ágai a *Borzsova völgyébe*, keleti ágai pedig a *Nagyág völgyébe* ereszkednek. A *Kuk havastól* délkeletre a *Voloszanka*, *Koritistye* és *Vodicza havasok* terjednek, melyek mind a *nagyág* oldalán emelkednek

s Husztól éjszakra esnek. Hasonló havasok Husztól éjszakkeletre is vannak, melyek a Nagyg és Talabor s odább keletre Talabor, Taracz és Szopurka völgyei között emelkednek. Ott terjed el Ökörmező felett a Kamionka havas, ettől délkeletre a Szinevéri havasok látszanak.

Rengeteg hegyek és rengeteg erdők borongnak mindenfelé, nyájas és kies völgyek mutatkoznak, de helységet keveset látni.

Folytassuk utunkat. Későn este érkezünk Bustyaházára, hol a kincstár egyik fa-lerakóhelye (handol) van. Az állomás elég távol esik a helységtől, még pedig délkeletre. Szerencsénkre ott várnak már a számunkra rendelt szekerek s ezek visznek rendeltetésünk helyére Viskre. Sokáig tartott, míg a sötétségben a helységen át a Tiszához értünk; ott beugrattak szekerestől lovastól egy kompba s így átkelven a Tiszán végre Viskre is megérkeztünk. Visk szintén koronaváros, lakosai jobbára magyarok, városias jelleme azonban annak nincs. Tágas völgyalapályban fekszik, de nincsen úgy elszórva, mint Huszt. A lapálynak déli s nyugati oldalán a már említett Kőhát és Avas hegységek emelkednek, melyek a Tisza-völgye felé számos kerek kúphegygyel végződnek. Már a hegyek külső alakja mutatja, hogy trachitból állanak. Erdővel vannak fedve, s az erdőt a kincstár birja. Azaz a kincstár az ottani erdőket a máramarosi öt koronavárossal úgyszólván közösen birja. A koronavárosok t. i. annyi fát kapnak, a mennyit elfogyasztani képesek, de a kincstár fizeti az erdészeti tiszteket s viseli az egész költséget, melyet az erdei kezelés és igazgatás szükségel, sőt a kincstár még az öt koronavárosért az erdőtől járó közadót is fizeti. Hogy ily gazdálkodás mellett a kincstári erdők semmit sem jövedelmeznek, magától értetődik.

Mindazáltal a kincstár ily eljárás mellett sem elégíti ki a koronavárosok igényeit s a viski polgárság szóvivői eleget

panaszkodtak arról, hogy a kormány nem akar hidat építtetni, mely Bustyaházát Viskkel kapcsolná össze, holott raktáraiban ott rothad az eladatlan fa.

Vajjon nem volna-e czélszerűbb a koronavárosoknak bizonyos erdőrészeket tulajdonul átadni, hogy magok kezeljék tetszésök szerint, s hogy akkép a kincstár, illetőleg az állam minden további szolgálmányoktól megszabadulna?

Más panaszkodnak a Viskieknek az, hogy a bustyaházai állomást oly messzire tették Visktől, holott czélszerűbb lett volna azt viski irányában, Bustyaházától nyugatra építeni. E panaszkodnak csakugyan alaposnak látszik.

Visk egyik büszkeségét az ásványos források teszik, melyek a környező hegyek között több helyen bugyognak. Előbb a várostól északkeletre eső, részint bővizű forrásokat látogattuk meg, hol egészen primitív fürdőt találtunk. T. i. az egyik forrás mellett, erdő közepett, fagalyakból és lombokból összetákolt néhány gunyhót találtunk; mindegyik gunyhóban egy-egy család lakott: anya apró gyermekeivel, kisaszony szolgálóval stb. A gunyhókban ágy és egy fürdőkád s holmi főző edények képezték a felszerelést. A vizet hidegen hordják a kádba, azután a szabad ég alatt rakott tűzön melegegedett kövekkel melegítik meg. Így teszik az úri rendből való fürdővendégek. A közemberek kádra sem szorulnak, hanem a kicsergedező kis patak medrét apró teknő formájára kivájják s ebbe gugolnak vagy fekszenek.

Ninesenek tehát ott fürdőmester, étkező, pinczér, orvos; szabad ég alatt főzik azt, mit magokkal hoztak, szellős lombátorban hálnak, szabad ég alatt fürdenek s mégis meggyógyulnak.

De van Visken igen elegáns fürdőhely is. Ezt a kincstár építette a várostól délkeletre eső, kerek kúphegy oldalán, melynek tetején hajdan vár volt. Lombfa erdőben van azon fürdő; épületei fából valók s a legszebb fafaragványokkal vannak ékesítve. Mind a kút felett emelkedő csarnok, mind a főfürdőtér s a többi épületek is jeles készítmények, melyek az illető építőmester és fafaragók dicsőségére szolgálnak. A baj csak az, hogy édes víz, ivóvíz nincsen a fürdő közelében, s

azt is messziről kell hordani dézsákban. Érdemes volt-e ily körülmények mellett annyit költeni a diszes épületekre, a jövő fogja mutatni. De mi úgy véljük, minden fürdőnek első főkélléke a víz; hol víz nincs, ott fürdőt ne építsünk.

A szép fürdőben kis, de diszes társaságot találtunk. Nehány vidéki és szatmármegyei szépség fényelgett ott a hű udvarlók körében.

Viskről egyenest Máramaros-Szigethbe mentünk, meg nem állapodva se Hosszúmezőn, se Técsőn. Szigeth mint a nagy vármegye központja, a kincstári és megyei tisztviselők székhelye, tetemes kiterjedésű s városiasabb jellemű helység, mint a többi koronaváros. Főuteczája elég tágas; nagy és részint szép köz- és magán-épületek sorakoznak két oldalán. A reformátusok még egészen fel nem épített templomán s a megyeházon kívül a kincstári épületek tűnnek fel leginkább. A többi uteczákban jobbra csak kis házak vannak. Járda csak a piac két oldalán van, s az utczák többnyire még burkolatlanok. Világításról még szó sincs. A város lakosai magyarok, románok, oroszok és zsidók. Ezek mind Szigethen, mind egész Máramarosban mindinkább szaporodnak, mindnyájan orthodoxok, tehát hosszú kaftanban, bőrsüvegben járnak, s a jellemzetes gyűrűs hajfűrt az apró fiuknál sem hiányzik. Ők a tisztaságot kedvelő hollandiaknak valóságos antipodesei. Természetesen minden bolt az ő birtokukban van; nekem csak a trafikába kellett egy-kétszer mennem, jóakaróim figyelmeztettek, vigyázzak magamra, nehogy ruhám valamiképen érintkezésbe jöjjön a trafikans kaftánjával.

Szigeth környéke kiesnek mondható. A Tisza völgye ott még szélesebb, mint Huszt környékén. Mert ott délkeletről az I z a, éjszokról a Szoporka völgyei egyesülnek vele. Szigeth

azon lapályos félszigeten fekszik, melyet a Szopurkával egyesült Tisza s az Iza képeznek. Ott is hosszú fahidat építettek a Szigethre vivő vasút számára.

Legszebb kilátás Szigeth környékére a várostól délre, az Iza baloldalán emelkedő előhegyekről esik. Északnyugatra a técsői hegyek, északra az Apeczka, Unguraszka stb. havasok, éjszakkeletre a Kobilá, mely alatt északfelé a Kabola-Polyána nevű fürdő és vasgyár esik a Szopurka völgyében, odább délkeletre a Mencsul Trebuta felett, s ettől észak-keletre a kettős csúcsú Poplván rekesztik be a láthatárt. Közelebb Szigethhez a tiszai medenczét a szigethi tölgyes s e mögött a rhónaszéki hegycsoportok övezik, melyek a Visó-Tisza és Iza közötti területet foglalják el. Délfelé itt is a kőhát emelkedik, melynek gerinczén lápok és tengerszem vannak.

Szigethről elsőben Szlatinára tettünk kirándulást. Ez a Tisza jobb oldalán, Szigethről észak-nyugatra esik; alacsony felsíkon terjed el, a sóaknák a helységtől észak-nyugatra esnek. Csak a Kunigunda-aknát néztük meg; sok lépésön mentünk le a mély aknába, mely azonban semmi különöst nem mutatott.

Azután a Szigethről délkeletre eső Rhónaszékre is kirándultunk. Oda az ut nagy kerülést tesz. Elsőben a Tisza-völgyén felfelé mentünk Veresmart falun túl, azután utunk dél-keletre fordult s erdős hegyek között a Rhóna-völgyébe vitt. Alsó- és Felső-Rhóna falvakon át a sóbányákba jutottunk, melyek kopár hegyekkel környezett katlanforma völgyben vannak. Nagyon sok sóakna van ott; legtöbbje besülyedt, néhányát a víz lepte el. Ezek közül egyet megnéztünk. Ez az Apaffy-akna, melynek egész mélysége 73 öl; a beléje szivárgott víz mélysége 42 öl, úgy, hogy a víz mostani tükre fölé az akna boltozata 31 ölnyire emelkedik. Az Apaffy-akna kúpalakú, más rhónaszéki aknák harangalakúak. A kőszó kiválásánál az oszloprendszert követik, azaz közbe-közbe sóoszlopokat hagynak, melyek a boltozatot támogatják.

A vízzel ellepett Apaffy-aknába természetesen csak kompon lehet menni, az akna ki volt világítva, és zenekar is volt ott. A zene százszorosan viszhangzott a víz feletti nagy üregben, s a látvány nagyon érdekes volt.

Különben nagyszerűsége és látványosságra nézve a szlatinai és rhónaszéki sóaknák sem a wieliczka, és a berchtesgadeni sóaknákkal nem versenyezhetnek.

Rhónaszékről az erdős hegyhátakon át gyalog mentünk tovább az Iza völgyébe, melyet Nánfalunál értünk el. Ott a környékből összeszedett szekerek már várakoztak ránk, melyeken az Iza völgyén felfelé folytattuk utunkat.

Az Iza völgye termékenynek látszik lenni, egészben véve délkeletre vonúl, szélessége 1—2 mértföldnyi, mindkét oldalán alacsony hegysorok szegélyezik, melyek mögött délfelé magasabb hegyek látszanak. A déli magasabb hegyek a Máramaros és Erdély határán emelkedő lánczolathoz tartoznak s néhol tekintélyes kupola, vagy kúpalaku csücsokat mutatnak. A magas hegyeken sötét erdők borongnak, de a völgyet szegélyező alacsonyabb hegysorok és dombok jobbára már erdőtlenek. Magán birtokosok gazdálkodtak és gazdálkodnak az Iza völgyében, azok pedig nem igen törődnek az erdők észszerű kezelésével. Szépen fentartott és jólkezelt erdőt az Iza völgyében alig találunk; ez egészben véve untató egyhanguságot mutat. Azt még a többnyire kukoriczával beültetett szántóföldek is nevelik, melyek az országot két oldalán elterjednek. A helységek, melyek nagy távolságra következnek egymásután, t. i. Nánfalva, Barczánfalva, Szurdok, Rozavlya, Sajó, Konyha, Dragomér, Szelistye és Szacsal, épen nem fokozzák a völgy szépségét. Akár oroszok, akár rumánok az ő lakosaik, az utas nem sok dicsérni valót talál rajtuk. A rumánok csak annyiban különböznek az oroszoktól, hogy szebb termetűek és arcúak, különben a tunyaságra, dologkerülésre s a szesz italok kedvelésére nézve teljesen megegyeznek egymással.

Mindenütt ünnepet csinált magának a nép, melynek falván átmentünk; az aratás ideje volt, s mégis alig láttunk embert a mezőn dolgozni. Férfiut csakugyan az egész Iza völgyében nem láttam dolgozni, se falun a ház körül, se a mezőn. Ámde az utcák, melyeken átmentünk, mindenütt el-

voltak lépve a báméskodó és ácsorgó néptömegektől, nemcsak gyermekektől, hanem örege, apraja összesereglett, és csak a leányok és nők jelentek meg néhol guzsalyaikkal. Csaknem minden helység főutczája, melyen az országút megyen át, a zsidók birtokában van már; a szüntelen sűrögve, forogva üzérkedő zsidók a fárasztó kézi munkát szintén kerül-
lik s tehát azt a miveletlen néppel sem kedveltetik meg, ők
többsnyire az utcára szolgáló házak ablakain át bámultak az
átvonuló karavánt.

A gondatlan henyélés, a tunya dologkerülés s a korcs-
mábajárás következtében az orosz és oláh parasztgazdák
ijesztő módon pusztúlnak. A házától, földjétől elesett oláh az
erdőn vonul meg, vagy a zsidó zsellérévé válik.

Az Iza-völgyében az oláhgazdák nagyrésze már ily álla-
potra jutott, s a többi szintén arra fog jutni. Az ijesztő példa
nem hat, nem fog a népen, mely tudatlan és miveletlen. A
zsidó legalább írásra, olvasásra és számolásra mindenütt tanit-
tatja gyermekeit, s a zsidótanító Máramarosban faluhelyen
házról-házra jár.

Sajátságos az, hogy a máramarosi falvakon a zsidó-
asszony mind a ruházatra, mind arczatra alig különbözik
a keresztyén nőtől, és leginkább csak azon, hogy zsidós német
nyelven beszél, — lehet rája ismerni. Továbbá a Galicziából
frisen beköltözött zsidó férfiak és gyermekeik nagyrészt szőke
hajuk, arczszínök is egészen olyan, mint a galicziai paraszté,
sőt gyakran arczvonásaik is inkább a szlávok, mintsem a
szemita faj typusát mutatják. Vérvegyülés alig okozza azt,
tehát e körülményt csak az égalj és táplálék s talán a nyelv
befolyásának lehet tulajdonítanunk. Gyakran egyik-másik
zsidó gyermeket tót fiúnak mondtunk volna, ha a gyűrűs haj-
fürt s a bőrsapka nem árúlja el valódi származását.

Bajos lett volna az Iza völgyét egy számos társaságnak bejárata, ha Pruckberger igazgató úr s a megyei tisztviselők nem gondoskodtak volna a vendégek elhelyezéséről és ellátásáról. Az Iza-völgyi zsidó koreszmákban tisztességes ember akár éhen is meghalhat, azonban a jóódi, konyhai és dragoméri vendégszerető urak szívesen fogadtak bennünket s a három helységben mindnyájan találtunk vacsorát, ágyat és reggelit. Ott háltunk meg s következő napon a Dragomér határában levő petroleumkutakat*) néztük meg, melyek ugyancsak nem biztatnak fényes eredménynyel. Ugy látszik, kevés ott a petroleum, s a néhány mázsá kátrány, melyet most ott nyernek, a kutatási költséget is alig téríti meg.

Dragomért elhagyván Szacsalig mentünk az Iza-völgyében, onnan észak-keletre fordulván, a vizválasztón át a Borsa völgyébe jutottunk, melyet Mojszin falunál értünk el, onnan tovább keletre a Borsa vagyis felső Visó völgyén felfelé Borsabányára jutottunk.

Ott csak egy nagy kincstári lakóház van. A csekély bánya- és kohótelep nagy jövedelmet nem hajt a kincstárnak. Borsa helység tengerfeletti magasssága 341, Borsóbányaé 389 öl. Királymező helység szintén 341, Brusztura 351, Felső-Visó 256, Bogdán 288 ölnyi magasságban fekszenek. Ezek Máramaros legmagasb fekvésű helységei.

*) A magyar földtani társulat f. évi jan. 13. tartott ülésében Gesell Sándor kincstári geolog úrnak érdekes értekezése olvastaték fel a Galiciában és Magyarországon találtató petroleum-vidékekről. Gesell úr szerint a petroleumot tartalmazó rétegek Zemplén-völgyétől Ung- és Beregmegyéken át Már. marosig terjednek. A petroleum jobb, mint a galiziai, mert fajsúlya 0.90, míg a galicziaié 0.88, kedvező körülmények között fordul elő s így nem sokára virágzó petroleum-ipar fejlődhetik ki nálunk. — Ugy látszik, hogy Gesell úr e reménye nem fog egyhamar beteljesedni; Dragomérban a kátrányszerű petroleum mázsája 9 forintba kerül, Budapesten a tisztított petroleum fontja 12 kr.

Borsabányán az éjszaka igen hűvös volt, mert az Máramaros két kitűnő és magas hegye között, majdnem a kellő közepén fekszik. Délfelől a nagytömegben s nagymeltóságban, széles vállakkal emelkedő Pietrosz tekint a Csiszla völgyére, északfelé pedig a Torojaga havas terjed el; amaz 1211, emez 1020 öl magas. A Pietrosz Máramarosnak legmagasabb emelkedése; a hegylánc főgerinczétől északra esik, úgy mint keleti szomszédja, a gúlaalaku Negujeszk. Nyugatról keletre tágas ív alakjában vonuló keskeny ormot képez, melynek két végén egy-egy csúcs emelkedik; csúcsai közül a nyugati a legmagasabb. Északi lejtősege felette meredek, észak-nyugati oldalán gömbölyű előhegy simul hozzá, melyet Magurának neveznek. Oromjai és csúcsai sziklásak, lejtői többnyire erdők, néhol gyesesek. Délfelé nagy mélységbe ereszkedik, mely azt a hegylánc főgerinczétől a Mamája csúcstól választja el. Ettől nyugatra a Batrina és Muncsel, keletre pedig a Buhajeczkul hegyek tetézik a főgerinczet.

A Pietrosz megmászása elég bajos, s az utat Borsából egy nap alatt meg sem lehet tenni. Sem érkezésünk, sem kedvünk nem volt a Pietroszra felmászni. De a Torojagára felmentünk.

Borsabányát elhagyva lóháton mentünk tovább a Csiszla völgyén felfelé, mely itt magas hegyek közé mélyedve regényes jellemet ölt magára. A fenyvessel fedett hegyek itt-ott kopasz sziklákat mutatnak. Azután az északról jövő s a Csiszlával egyesülő Burlája völgyébe fordultunk be. Borsabánya közelében t. i. a Torojaga hegyesoportját szeldelő öt völgy nyílik északról délre, a Csiszla völgyébe. Első a Szekuli, második a Kolbui, melynek torkolatában egy kohó van; harmadik a Netyeda-völgy, negyedik az Arinesti s ötödik a Burlája, melyben a most művelésben levő bányák vannak. Ez vad és komor szurdok, mely fokozatosan és meredekül emelkedik, mi a harántvölgyeket jellemzi. Eddigélé csak hosszanti völgyekben jártunk, t. i. a Tisza- és az Iza-völgyeiben, melyek tulajdonképen egy ugyanazon hosszanti völgyet képezik. A Borsa-völgye is némileg az Iza-völgyének felső folytatása.

Mindezen völgyek emelkedése aránylag nagyon csekély, úgy hogy az ember alig veszi észre.

A Burlája völgyét szegélyező hegyoldalak szomorú látványt nyújtanak, az erdő egészen elpusztult, a fatörzsek többnyire még ott állnak, de levél és kéreg nélküli holttestek; mondják a kohó kengőze ölte meg. A völgy felső részében levő bánya holmi rézérczeket szolgáltat, melyekben némi arany is van. De az ottani bányászkodás jelentéktelen.

A bányánál a völgy nyugati meredek oldalán kapaszkodtunk fel, s azután megint lóháton folytattuk az utat a részint gyepes, részint erdős hegysíkon éjszaknyugati irányban, mignem a vizválasztót értük el. Onnan a társaság egy része egyenest éjszakra a vizválasztó másik oldalán lefelé ment a fajnai völgybe, a másik része pedig éjszaknyugatra menve a Torojágának tartott. Nem igen fárasztó kapaszkodással felmáshadtunk a gyepes lejtőn, melynek déli oldalán a kolbui és szekuli völgyek húzódnak le. Ezek igen meredek s onnan a Torojágát meg sem lehet mászni. A két völgy között a Piesoru-Kápri (keeskeláb) nevű orom nyulik délfelé, melynek három kúpja van, s mely a Torojága keleti alacsonyabb része. Csak ezt másztuk meg. Gyepes mezéből néhány helyen kibúvik a kőzet, mely a hely csúcsát képezi, s ez szürke trachyt.

Szép és messzire terjedő kilátás esik a Piesoru-Kápri kúpjairól; mindenfelé rengeteg hegysorok és erdők terjednek el. Egyfelől a Pietrosz, Buhajeszku és Gergeleu, másfelől a galicziai határon a Popadia, Suliguli havas, s nyugatfelé a Farkin és Pop-Iván, Máramaros belsejének főhegye tűnnek fel leginkább.

A Piesoru-Kápri orom felől a Torojága gerince északnyugatra és északra vonúl s alatta mind észak-kelet, mind dél- és nyugatfelé félkör alakú völgyek vannak. Északnyugati csúcsa a legmagasabb, Murgunak nevezetik.

Fárasztó és hosszú úton ereszkedünk le az északnyugati völgybe s így érkezünk a fajnai völgybe, ott csak kis erdészlak van, tehát két nagy kalibát készítettek deszkából, az egyikben vacsoráltunk a másikban szénaágyon háltunk.

A fajnai völgy alább Vasszer-völgynek nevezetik. Ezt követtük másnap. Onnan egy északi mellékszikba fordultunk be, hogy a híres Suliguli forrást nézzük meg. Ott több bővizű forrás van, vizök kellemetes ízű és frissítő. Az egyik forrás kúttá van alakítva s fedéllel fedve, ebből merítik az ivásul szolgáló vizet. Van egy kis fürdőház is. Az ásványos források mellett erős patak rohan le, mely jó édes vizet szolgáltat. Ott tehát elég viz van, a környező erdő is szép, de a hely nagyon messze- és félreesik s azért nem tudom, érdemes volna-e ott nagyobb fürdőt állítani. A források legközelebbi környéke, posványos, olyformán, mint Tátrafüreden.

Suligulit elhagyva a Vasszer-völgyén folytattuk utunkat. Ez sokkal szebb és regényesebb, mint az Iza-völgye. Mindkét oldalán szép erdővel fedett s részint sziklás és festői hegyek emelkednek, melyek gyakran összeszűkítik a völgyet. A szép Vasszervölgy Felső-Visónál nyulik a Visó-völgyébe, mely a borsai völgynek alsóbb része. A Visó-völgye szintén regényesebb és bájosabb, mint az Iza-é. Alsó-Visótól Nagy-Bocskóig talpakon úsztunk le, hova csak némi kalandokkal érkeztünk meg későn estve.

Mig a Visón s a Visót magába felvevő Tiszán lefelé úsztunk, az ég beborult, s a régóta óhajtván várt eső megindult. A megváltozott idő siettetett utunkat visszafelé. Bocskóról még csak a helység közelében levő nagy vegyeszeti gyárt látogattunk meg, melyet néhány év előtt részvényes társaság alapított, különösen a sóhulladékok értékesítése végett. A gyár nagyszerű s a mint a szakértők mondják, nagyon czélszerűen van berendezve és felszerelve. Mindazáltal még korántsem nyugszik szilárd alapokon, a vállalat még nagyon kétes jövőnek néz eléje. A legjobb kívánságokkal a gyár felvirágzására búcsúztunk annak dérek tisztviselőitől s visszasierttünk Szigethre.

Budapest, 1875. január hóban.

Hunfalvy János.